

ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جو منصوبو (اي ايس ايم پي) برسات / ٻوڏ متاثر روڊن جي بحالي لاءِ، ضلعو لاڙڪاڻو

سندھ فلڊ ايمرجنسي بحالي پروجيڪٽ (ايس ايف اي آر پي)

پروجيڪٽ تي عملدرآمد يونٽ
ايس ايف اي آر پي - پي آءِ يو

آگسٽ 2023

ايگزيڪيوٽو خلاصو

2022 جي مون سون واري موسم صوبي ۾ تيز برساتون آيون، جنهن سبب صوبي ۾ درياھ ۾ اونھي ٻوڏ آئي. مختلف ضلعن ۾ 900 ملي ميٽر تائين برسات رڪارڊ ڪئي وئي. سنڌو درياءَ ۾ تيز برساتن ۽ مقامي برساتن سبب ان جو وهڪرو 0.6 ملين ڪيوسڪ کان مٿي رڪارڊ ڪيو ويو. ڪيرٿر جبل مان نڪرندڙ جبل جي طوفان سبب ڪوٽڙي بئراج وٽ وڏي ٻوڏ برقرار آهي. ٻن مهينن جي برساتن ۽ سنڌو درياھ ۾ آيل ٻوڏ انساني جانين، چوپائي مال، فصلن، گهرن، خانگي عمارتن، صنعتن ۽ عوامي بنيادي ڍانچي جهڙوڪ روڊن، آبپاشي کي تمام گهڻو نقصان پهچايو. درياھ جي حفاظتي بندن (بندن) ۽ نيڪال جا نيت ورڪ، ۽ ريلوي.

سنڌ فلڊ ايمرجنسي بحالي پروجيڪٽ (SFERP) برساتن ۽ ٻوڏ متاثر علائقن جي متاثر ضلعن، تعلقن ۽ يونين ڪائونسلن (UCs) ۾ ڳوٺاڻن (فارم ڪان مارڪيٽ) روڊن جي بحالي/بحالي ڪندو. پروفائٽل ڪي وڌائڻ، ڪراس ڊرينيج ڍانچي جي مناسبيت، حفاظتي ڪمن جي فراهمي (ريپريپ¹)، ڪلورٽ جي تعداد ۾ اضافو ۽ پاسي جي نالن جي فراهمي سڀ اهي عنصر آهن جيڪي آبهوا ۽/يا ٻوڏ لڇڪدار ڊيزائن کي حل ڪرڻ لاءِ سمجهيا ويندا آهن. فرش جي جوڙجڪ نمبرن ۾ سڌارو هڪڙو اضافي فائدو آهي.

موجوده انوائرمينٽل اينڊ سوشل مئنيجمينٽ پلان (ESMP) جزو 1 جي ماحولياتي اثرن ۽ گهٽتائي جي نمائندگي ڪري ٿو: انفراسٽرڪچر جي بحالي، ذيلي جزو 1.2: لڙڪاڻي ضلعي ۾ روڊن ۽ الائيڊ انفراسٽرڪچر جي بحالي.

¹ ريپريپ (اٽر آمريڪن انگريزيءَ ۾)، جنهن کي ريپ ريپ، شاٽ راک، راک آرمر (برطانوي انگريزيءَ ۾) يا روبل پٽ چيو ويندو آهي، انساني رکيل پٿر يا ٻيو مواد آهي جيڪو اڏاوتن جي بچاءَ لاءِ استعمال ڪيو ويندو آهي ۽ پاڻيءَ کان.

ضلعي لاڙڪاڻي جي مختلف علائقن ۾ 06 روڊ آهن جن جي بحالي جي ضرورت آهي. انتظامي لحاظ کان 5 روڊ لاڙڪاڻي تعلقي ۾ ۽ هڪ رتوديرو تعلقي ۾ اچي ٿو.

سنڌ انوائرمينٽل پروٽيڪشن ايجنسي (ماحولياتي جائزي) ضابطن، 2021 جي مطابق، ذيلي پروجيڪٽ شيڊول II جي F(3) جي زمري ۾ اچي ٿو، جيڪو هڪ ابتدائي ماحولياتي امتحان (IEE) جو مطالبو ڪري ٿو جيڪو موجوده روڊن جي بحالي يا ٻيهر تعمير يا ٻيهر تعمير لاءِ تيار ڪيو وڃي. شهري علائقن ۾ هڪ ڪلوميٽر کان وڌيڪ ۽ ڳوٺاڻن علائقن کان 5 ڪلوميٽر کان وڌيڪ. مٿي ذڪر ڪيل رستا 05 ڪلوميٽرن کان وڌيڪ آهن ان ڪري سنڌ انوائرمينٽل پروٽيڪشن ايجنسي (ماحولياتي جائزي) ريگيوليشنز 2021 جي مطابق هڪ IEE تيار ڪرڻ جي ضرورت آهي. جڏهن ته، ورلڊ بئنڪ جي ماحولياتي ۽ سماجي فريم ورڪ (ESF) گهرجن کي پورو ڪرڻ لاءِ هڪ ESMP تيار ڪئي وئي آهي.

بحالي/بحالي جا ڪم موجوده رائٽ آف وي (RoW) تائين محدود آهن، تنهن ڪري، تجويز ڪيل منصوبي ۾ ڪي ننڍا ناڪاري ماحولياتي اثر پوندا، جيڪي واپس ڪري سگهجن ٿا ۽ مختصر مدت سان سائيت-مخصوص آهن. تنهن ڪري، هي ذيلي پروجيڪٽ SFERP جي ماحولياتي ۽ سماجي انتظام فريم ورڪ (ESMF) جي وچ ۾ اعتدال پسند خطري جي درجي ۾ اچي ٿو. موجوده ESMP تيار ڪئي وئي آهي ان مطابق ضرورتن جي اعتدال واري خطري جي سطح کي پورا ڪرڻ لاءِ.

ان کان علاوه، ذيلي پروجيڪٽ جي اسڪريننگ چيڪ لسٽ ذريعي ڪئي وئي جيڪا ماحولياتي ۽ سماجي مسئلن کي ڏيکيندي. انفرادي چيڪ لسٽن کي پرڻ لاءِ سروي ڪيا ويا ۽ سروي دوران نوٽ ڪيل ماحولياتي ۽ سماجي خدشن جو خلاصو. تجويز ڪيل پروجيڪٽ جي بحاليءَ جا ڪم مقرر ڪيل RoW اندر متوقع آهن. ڪوبه عوامي

انفراسٽرڪچر يا تجارتي سرگرميون RoW اندر موجود نه آهن. جڏهن ته اڻ سڌي طرح اثرن جو جائزو ورتو ويو آهي 200 ميٽر/656 فوٽ بفر زون جي تجويز ڪيل روڊن تي (100 ميٽر/328 فوٽ هر پاسي کان سينٽرل لائين). بحاليءَ جي ڪمن جي ڪري وڻن کي نه پٽيو ويندو ۽ نه وري ٻيهر اٽڻ جي ضرورت پوندي ڇو ته موجوده RoW تجويز ڪيل بحاليءَ جي ڪمن لاءِ استعمال ڪئي ويندي. ذيلي پروجيڪٽ جي علائقن جي ويجهو (500 ميٽرن جي اندر) ڪو به آثار قديمه وارو ماڳ نه ڏٺو ويو ۽ پيش ڪيل ذيلي پروجيڪٽ جي سائينن تي يا ويجهو ڪو به فني ثقافتي وسيلو نه ڏٺو ويو جيڪو شايد تعميراتي سرگرمين کان متاثر ٿي سگهي. تعميراتي علائقي ۾ ڪوبه قبرستان موجود ناهي. ڪيترين ئي آباديون تجويز ڪيل بحالي جي ڪمن جي ويجهو پر RoW کان ٻاهر ڏٺيون ويون. تعميراتي مرحلي دوران، ڪجهه سماجي طور تي حساس رسيپٽرز جهڙوڪ مسجدون، اسڪول، بنيادي صحت يونٽ قبرستان، وغيره اڻ سڌي طرح متاثر ٿي سگهن ٿا پر اهو اثر عارضي ۽ پوئتي موٽڻ وارو آهي جيڪو گهٽ اهميت سان مختصر مدت (گهٽائي جي قدمن کي اپنائڻ سان). تجويز ڪيل ذيلي پروجيڪٽ واري علائقي جي ويجهو ڪو به محفوظ ٻيلو نه ڏٺو ويو. جيتري حد تائين ذيلي پروجيڪٽ جي ايراضيءَ جو تعلق آهي، انهن ٻنهي نباتاتي ۽ پوٽن جي ڪنهن به قسم جي خطرناڪ يا خطري واري نسل کي ذيلي پروجيڪٽ جي سائينن تان رڪارڊ نه ڪيو ويو آهي.

تجويز ڪيل سب پروجيڪٽ جا علائقا اتر اولهه سنڌ، ضلعي لاڙڪاڻي ۾ آهن. ذيلي پروجيڪٽ جو علائقو زون A2 ۾ اچي رهيو آهي، جنهن ۾ Peak Ground Acceleration (PGA) 0.08 کان 0.16g تائين مختلف آهي (پاڪستان بلڊنگ ڪوڊ آف پاڪستان، 2007). اهو هڪ گهٽ نقصان واري خطري وارو علائقو آهي، مطلب ته اهي علائقا جيڪي انهن علائقن هيٺ اچن ٿا انهن ۾ زلزلي جا امڪان گهٽ آهن.

جڏهن ته زون 4 ۾ ڪابه سائيت نه آهي جنهن کي هاءِ ڊيميڊ ريسڪ زون سڏيو وڃي ٿو.

گندگي روڊن تي گاڏين جي ٽرئفڪ ڪجهه مٿي جي اخراج ۽ شور آلودگي جو سبب بڻائيندو آهي جنهن جو اثر ڪافي مقامي آهي. گاڏين جي نڪرڻ واري پاڻي مان خارج ٿيندڙ مکيه آلودگي جا ذرات، ڪاربن مونو آڪسائيڊ، سلفر ڊاءِ آڪسائيڊ ۽ نائٽروجن آڪسائيڊ آهن. اهي اخراج عام طور تي روڊن جي ڀرسان هوا جي معيار کي متاثر ڪن ٿا. بهرحال، تجويز ڪيل منصوبي جي مداخلت واري علائقي ۾ روڊن تي ٽريفڪ نيشنل هاءِ ويز يا پين وڏن روڊن جي پيٽ ۾ گهٽ آهي. مٿاڇري ۽ زميني پاڻي، فضائي هوا ۽ شور جي جاچ تعمير شروع ٿيڻ کان اڳ ٺيڪيدار پاران SEPA-منظور ٿيل ليبل ذريعي تعميراتي سپروائيزري ڪنسلٽنٽ (CSC) جي رضامندي سان ڪئي ويندي.

جيئن ته پروجيڪٽ جي علائقي ۾ آبادي وڌي وئي آهي، جهنگلي جيوت جي گهٽائي ۽ تنوع گهٽ ۾ گهٽ گهٽجي ويو آهي. ٿلهي جي ننڍڙن نسلن ۾ اڃا تائين مليا آهن ڳاڙها لومڙ (Vulpes cana)، ۽ ٻڏايو وڃي ٿو ته چوهڙا پروجيڪٽ جي ڀرپاسي واري علائقي ۾ رهائش پذير آهن. پراجيڪٽ واري جاءِ تي سانپ ۽ پڪريون به رهن ٿا. ڪارو چوڙو (Rattus rattus)، جنهن کي پيرٽيءَ جو چوڙو، چت جو چوڙو، يا گهر جو چوڙو به چيو ويندو آهي، هڪڙو عام ڊگهي دم وارو چوڙو آهي. پکين ۾ Eagle (Milvus migrans)، پتنگ (Hawak (Accipiter Badius)، (Aquila rapax)، طوطا (Psittacula krameri)، Partridge، Common Crow (Corvus splendens) ۽ پاڻيءَ جي پکين جا ڪيترائي قسم ٻڏايو وڃي ٿو. لڏپلاڻ ڪندڙ پکين جا مختلف قسم روس ۽ سائبيريا کان سياري دوران هن علائقي ۾ اچن ٿا. اهي موئن جي دڙي جي ڀرسان، سنڌو درياھ جي ساڄي ڪناري تي آبي زمينن تي رهن ٿا.

علائقي جو اصل ٻوٽو اڀرنڌڙ ڪنڊن واري بيلي جي قسم جي ٻوٽن تي مشتمل آهي، جنهن ۾ ڪانڊيري عام طور تي سخت ڪاٺيون هونديون آهن، جن ۾ *Acacia* جي نسل خاص طور تي خاص خصوصيت رکندڙ هوندي آهي. تنهن هوندي به، قدرتي نباتات گهڻو اڳ مڪمل طور تي فصلن سان تبديل ٿي چڪو آهي. هن وقت، عام طور تي ٽريڪ تي ملندڙ نسلن جو هڪ ميلاپ آهي. علائقو تقريبن هڪ صدي تائين زرعي مقصدن لاءِ استعمال ڪيو ويو آهي. قدرتي فلورا مڪمل طور تي پوکي ڪيل نسلن سان تبديل ٿي چڪو آهي. غالب گلن جي نسلن ۾ *Acacia modesta*، *Acacia nilotica*، *Dalbergia sissoo*، *Ziziphus nummularia* ۽ *Eucalyptus globulus* جي پوک شامل آهن. *Azadirachta indica* (Neem)، *Zizyphus vulgaris* (Bir)، *Tamarix orientalis* (Jujuba lai) ۽ *Capparis aphylla* (Kirir) وڌيڪ عام وڻن مان آهن. آم، ڪجور ۽ تازو متعارف ٿيل ڪيلا، امرود، نارنگي ۽ چيڪو عام ميوا ڏيندڙ وڻ آهن.

هن ذيلي منصوبي لاءِ ڪنهن به خانگي زمين جي حصول جي ضرورت ناهي. ان کان علاوه، ڪنهن به اڏاوتن کي ڊاهڻ ۾ ملوث نه هوندو ۽ ڪنهن کي ٻيهر آباد ڪرڻ جي ضرورت نه هوندي، ڇاڪاڻ ته سب پروجيڪٽ وارا علائقا گهٽ آبادي وارن علائقن ۾ آهن ۽ آبادي پکڙيل آهي. RoW ۾ ڪو به غير رسمي آبادگار/ اسڪواٽر موجود ناهي ۽ ان سان گڏوگڏ معيشت ۾ رڪاوٽ جو به تصور نه ڪيو ويو آهي. بحالي جو ڪم موجوده پليٽ فارم/RoW تي ڪيو ويندو آهي. ڪنهن به اضافي زمين جي ضرورت نه آهي اڻ سڌي طرح اثر، شور، مٽي جي اخراج، ڪئمپ سائينٽن ۽ قرضن جي سائينٽن جي ڪري ٿي سگهي ٿي RoW کان ٻاهر. سماجي-ماحولياتي اثر پيدا ٿي سگهي ٿو خارجي افرادي قوت جي آمد جي ڪري، غير محفوظ ٿيل بقايا فضول، ۽ مزدورن ۽ ڪميونٽي لاءِ پيشه ورانه صحت ۽ حفاظت جي مسئلن، تنهن ڪري ESMP تيار ڪيو

ويو آهي. موجوده تريڪ مواد جي نقل و حمل لاءِ استعمال ڪيو ويندو. ناڪاري اثر صرف تعميراتي مرحلي دوران متوقع ٿي سگهي ٿو، جيڪو صرف هن ننڍڙي عرصي تائين ختم ٿيندو. بهرحال، رپورٽ ۾ تجويز ڪيل گهٽتائي جي قدمن کي تعميراتي مدت دوران ٺيڪيدار پاران سختي سان يقيني بڻائڻ جي ضرورت پوندي.

متوقع ناڪاري اثرن کي گاڏين ۽ مشينري جي مناسب چڪاس ۽ سار سنڀال جي ذريعي گهٽائي سگهجي ٿو ته جيئن اخراج کي گهٽائي سگهجي، شور کي ختم ڪرڻ وارن يا مفلرن کي بهاري سامان لاءِ استعمال ڪيو وڃي ۽ اڻ ڄاتل روڊن کي پاڻي ڏيڻ. تعميراتي ملبو / رهجي ويل فضول جي خراب اثرن تي ضابطو مناسب سنڀالڻ ۽ فوري طور تي هٽائڻ سان. فعال تعميراتي سائيٽ تي تيل جي فضول کي مناسب اسٽوريج ۽ هٽ ڪرڻ ۽ گندي پاڻي جي علاج ذريعي پاڻي جي آلودگي تي ڪنٽرول. سينٽري اسٽوريج ذريعي سالڊ ويسٽ جو ڪنٽرول ۽ صفائي جي نيڪال لاءِ بار بار گڏ ڪرڻ.

پيشه ورانه محنت ۽ حفاظت کي يقيني بڻايو ويندو مسلسل معائنن جي ذريعي بيمارين ۽ حادثن کي روڪڻ لاءِ، مزدورن ۽ ڪميونٽي ۾ آگاهي وڌائڻ، صفائي جي قدمن، COVID-19 انتظام، نگراني ۽ ايمرجنسي جواب ۽ بچاءُ جا طريقا، مناسب صفائي جي سهولتن جي فراهمي، پيئڻ جو پاڻي ۽ ڪچرو مزدورن لاءِ ٺاهڻ.

ماحولياتي ۽ سماجي (E&S) مانيٽرنگ سنڌ انوائرمينٽل پروٽيڪشن ايڪٽ 2014، SFERP جي ESMF، SFERP ۽ اسٽيڪ هولڊر اينگيڊمينٽ پلان (SEP) لاءِ تيار ڪيل ليبر مئنيجمينٽ پروسيجرز جي مطابق ڪئي ويندي ته جيئن گهٽتائي جي منهنون تي باقاعدي ۽ مؤثر طريقي سان عمل ڪيو وڃي. اهو ٽن سطحن تي ڪيو ويندو. پروجيڪٽ امپليمينٽيشن يونٽ (PIU) جي سطح تي، E&S جا ماهر حفاظتي نگراني ڪندا ته ان ڳالهه کي يقيني بڻائڻ لاءِ ته تخفيف جي منهنون کي مؤثر طريقي سان

لاڳو ڪيو پيو وڃي، ۽ باقاعده فيلڊ دورو ڪندا. فيلڊ سطح تي، سي ايس سي جو لاڳاپيل عملو وڌيڪ ٻار ٻار حفاظتي نگراني ڪندو. نئين سطح تي، تعميراتي نيڪيدار جي E&S (CC) ٽيهر مهينا، ٽه ماهي ۽ ٻه سالي رپورٽون لاڳو ڪندي ۽ تيار ڪندي.

SFERP پروجيڪٽ کي لاڳو ڪرڻ جي مجموعي ذميواري ۽ موجوده ESMP PIU تي منحصر آهي، پراجيڪٽ ڊائريڪٽر جي سربراهي ۾. PIU ۽ ايس ٽيهر جي حمايت ڪئي وئي آهي. PIU پڻ سي ايس سي کي شامل ڪيو آهي، تعميراتي نگراني لاءِ ذميواري. ان مقصد لاءِ تعميراتي نيڪن ۾ مناسب شقون شامل ڪيون وينديون.

PKRs 6,980,000/- جي هڪ الڳ بجيٽ مختص ڪئي وئي آهي ESMP جي عمل درآمد لاءِ (هڪ سال جي تخميني لاءِ) جنهن ۾ شڪايت ريڊريس ميڪنزم (GRM) هلندڙ ۽ عام ڪميونٽي جي مدد جون ضرورتون شامل آهن. ESMP قيمت ۾ حفاظتي قدم جي قيمت شامل آهي جيڪي سماجي طور تي حساس ريكارڊرز جي ويجهو ڪم ڪرڻ لاءِ اختيار ڪيا ويندا. هي ESMP بل ۽ بل آف ڪوانٽيٽيز (BOQs) ۾ هڪ عارضي رقم جي طور تي شامل ڪيو ويو آهي. ESMP جي نفاذ ۾ CC، CSC ۽ PIU کان ان پٽ شامل آهن. CC بنيادي طور تي ESMP ۾ تجويز ڪيل تخفيف جي قدم تي عمل درآمد کي يقيني بڻائڻ جو ذميواري هوندو، جيڪي معاهدي جي دستاويزن جو حصو هوندا. ان ڪري، BOQs ۾ ماحولياتي گهٽتائي جي خرچن کي الڳ سر جي طور تي قرار ڏيڻ واري دستاويزن ۾ لازمي قرار ڏنو ويندو.

بهرحال، جيڪڏهن CC ESMP جي عمل درآمد ۽ رپورٽنگ جي صحيح طريقي سان تعميل ڪرڻ ۾ ناڪام ٿئي ٿي، ته حامي معاهدي جي شرطن جي تعميل کي لاڳو ڪندو، بشمول ESMP جي پيروي ڪرڻ. ESMP تي عملدرآمد جي سرگرمين کي

آسانيءَ سان هلائڻ لاءِ اها سفارش ڪئي وئي آهي ته ESMP تي عمل درآمد سان لاڳاپيل سڀئي بل / ادائگيون CSC پاران منظور / تصديق ٿيل هونديون. ESMP عمل درآمد جي قيمت ڪٿي ويندي عبوري ادائگي جي سرٽيفڪيٽن (IPC) مان جيستائين تعميل نه ڪئي وڃي.